

Wiktor Szymborski

 <https://orcid.org/0000-0002-1827-2616>

Uniwersytet Jagielloński

 <https://ror.org/03bqmcz70>

**Recenzja publikacji:
Jacek Urban, „Powroty z Królową Jadwigą.
Dla pokrzepienia przeżywających kryzysy
podobne do tych, z jakimi zmagala się
Królowa”, Wydawnictwo Fundacja „Powrót”,
Kraków 2024, ss. 175**

Recenzowana publikacja, jak we wstępie nadmienia autor, powstała z okazji 650-lecia urodzin św. Jadwigi Królowej, 625-lecia jej śmierci i 640-lecia koronacji na króla Polski w celu upamiętnienia wyżej wymienionych jubileuszy. Pragnąc podkreślić dokonania Świętej, przyjęto bardzo interesującą, choć rzadko spotykaną formułę książki. Składają się nań bowiem teksty, które skłaniają do refleksji nad jej dokonaniem, życiem oraz religijnością, a także artykuł naukowy omawiający źródła traktujące o św. Jadwidze, przechowywane w zbiorach Archiwum Kapituły Katedralnej na Wawelu.

Cykl tekstów skłaniających do refleksji nad znaczeniem kultu św. Jadwigi rozpoczyna *Wawelska Droga Krzyżowa Sodalicji Świętej Jadwigi Królowej odprawiona dnia 25 marca 2022 r. w uroczystość Zwiastowania* (s. 11–41). Należy nadmienić, że ks. Jacek Urban, pisząc te rozważania, starał się

przemycić jak najwięcej informacji związanych z historią św. Jadwigi, dziejami samej Katedry Wawelskiej, tak aby czytelnik otrzymał wprowadzenie zarówno skłaniające do rozważań religijnych, jak i dostarczające rzetelnej wiedzy umożliwiającej pełniejsze zrozumienie kontekstu epoki, w której żyła królowa. Dział ten zawiera *Rozważania rekolekcyjne „Św. Jadwiga wobec sytuacji kryzysowych”*, które odbyły się w dniach 13–17 lipca 2022 roku (s. 42–83). Lektura tych rozważań prócz warstwy religijnej zawiera szereg istotnych faktów historycznych. Należy podkreślić, że narracja historyka jest poprowadzona w sposób bardzo wyważony. Autor, wykazując się doskonałą znajomością źródeł historycznych, umiejętnie wprowadził ich cytaty, choćby odwołując się do Stanisława ze Skalbmierza.

Część historyczna publikacji składa się z rozdziału pt. *Źródła do życia i kultu św. Jadwigi Królowej w zbiorach Archiwum Kapitulnego na Wawelu* (s. 84–165), w którym, co należy podkreślić, zasygnalizowano część archiwaliów będących w opracowaniu. Refleksja odnośnie do poszczególnych źródeł została wzbogacona o bardzo starannie dobrany materiał ikonograficzny. Publikowane reprodukcje i zdjęcia są w bardzo dobrej rozdzielczości, co sprawia, że mogą znaleźć zastosowanie w szeroko pojmowanej dydaktyce – zarówno na poziomie szkół ponadpodstawowych, jak i uniwersyteckim. Lektura uwag dotyczących archiwaliów ujawnia doskonałe rozeznanie w źródłach przechowywanych w archiwum kapitulnym. Warto podkreślić, że autor sprawował przez wiele lat funkcję dyrektora Archiwum (od 2007 roku), a w poprzednich latach był jego kustoszem¹. Charakterystyka przedstawionych źródeł będzie przydatna nie tylko dla specjalistów zajmujących się dziejami kultu św. Jadwigi, lecz także dla osób pragnących lepiej poznać postać królowej. Autor w przystępnej formie przedstawił złożone dzieje poszczególnych dokumentów, objaśniając najważniejsze pojęcia, np. z zakresu dyplomatyki (s. 87). Jednakże nie pominął szczegółów istotnych dla historyków czy teologów. Świadomy zanikającej znajomości łaciny, przyjął słuszną zasadę tłumaczenia źródeł na język polski, co znacząco zwiększa dostępność publikacji dla szerszego kręgu społeczeństwa.

Przegląd źródeł ks. Jacek Urban rozpoczął od charakterystyki jednego z najważniejszych dokumentów w dziejach Polski i Litwy – aktu układu krewskiego. Przybliżając dane źródła, przyjęto założenie nie obciążania czytelnika literaturą przedmiotu. Idea ta jest ze wszech miar słuszną,

1 J. Urban, *Biblioteka kapitulna na Wawelu*, „Rocznik Biblioteki Kraków” 1 (2017), s. 226.

w innym przypadku rozprawa zmieniałaby się w obszerne zestawienie bio-bibliograficzne, a główna myśl umknęłaby pośród setek rekordów bibliograficznych. Na uwagę zasługuje omówienie dziejów samego dokumentu, jak i szeroko pojmowanego kontekstu zawarcia unii. Kolejno omówiono fragment przybliżający św. Jadwigę odnotowany w *Roczniku i kalendarzu katedralnym krakowskim*. Autor, zanim przytoczył treść zapiski, ukazał strukturę samego źródła. Warto zastanowić się, czy nie byłoby zasadne przynajmniej zasygnalizować postaci przytoczonych w źródle, tak aby czytelnik mógł uzyskać podstawową wiedzę o dostojnikach Kościoła uczestniczących w ceremonii koronacji w katedrze krakowskiej. Autor uwypuklił znaczenie zapiski informującej o śmierci Jadwigi, zaznaczając, że dukt pisma odbiega od pozostałych wpisów. Jest to, jak podkreśla ks. Jacek Urban, zapis *szczególny* (s. 100). Prócz wyliczenia źródeł i podania ich charakterystyki, w pracy zamieszczono wiele informacji uzupełniających obraz kultu św. Jadwigi. Znalazły się wśród nich dane dotyczące choćby samego miejsca pochówku czy osób zaangażowanych w przeprowadzenie procesu kanonizacyjnego. Następnie w pracy omówiono bardzo ważny traktat autorstwa Henryka Bitterfelda z Brzegu, znajdujący się w rękopisie *De vita contemplativa et activa*, zawierający dedykację dla królowej Jadwigi. Jak podkreśla ks. Jacek Urban, „List dedykacyjny mistrza Henryka jest apologią pobożności królowej Jadwigi, jej determinacji w postępowaniu na drodze rozwoju duchowego” (s. 109). W przeglądzie źródeł nie mogło zabraknąć obszernej charakterystyki archiwaliów związanych z dokumentacją procesu kanonizacyjnego. Czytelnikowi przybliżono okoliczności spisania protokołu dwóch cudów przypisanych wstawiennictwu królowej Jadwigi z 1419 roku, o czym zeznawał Jan dziedzic Bejsc oraz Jakub Kobyliński. Zasygnalizowano tutaj zaangażowanie ówczesnego biskupa krakowskiego Piotra Wysza oraz mistrza Stanisława ze Skalbmierza. Następnie wskazano na dokument abp. Wojciecha Jastrzębca z 1426 roku, na mocy którego powoływał komisję do kanonizacji królowej Jadwigi. Przed przytoczeniem treści i znaczenia samego dyplomu wprowadzono podstawowe informacje odnośnie do postaci i znaczenia Wojciecha Jastrzębca dla zainicjowania procesu kanonizacyjnego. Na przebieg działań duchownych przesłuchujących świadków potwierdzających kult królowej wpływ miała sytuacja polityczna, w jakiej znalazła się Polska, co podkreśla autor rozprawy, pisząc: „Wobec spraw państwowych i kościelnych o tak fundamentalnej wadze kanonizacja królowej Jadwigi przestała być priorytetem” (s. 120).

Należy nadmienić, że w przeglądzie źródeł uwzględniono także zaginione rękopisy. Wzmiankę o *Regestrum miraculorum* czerpiemy

z nowożytnego inwentarza katedralnego pochodzącego z 1517 roku. Autor słusznie podkreśla znaczenie utraty tego rękopisu, wiążąc je z czasem, kiedy dochodziło do „zaniedbań starań o kanonizację królowej”. W sposób przejrzysty objaśnia czytelnikowi sytuację polityczną, która spowodowała zmianę podejścia odnośnie do działań zmierzających do rychłej kanonizacji. Co ważne, posiłkując się cytataми ze źródeł, autor wskazał, że kult Jadwigi był żywy, o czym świadczą składane przy jej grobie wota ofiarne, o których wzmiankuje Bernard Wapowski. W dalszej części rozważań przedstawiono informacje o kulcie królowej, zwarte w ważnym starodruku autorstwa Piotra Hyacintha Pruszcza, wydany w 1662 roku. Żywot królowej Jadwigi jego pióra stanowi jedno z ważniejszych staropolskich świadectw dotyczących znaczenia kultu. Przebudowa katedry wywarła niebagatelny wpływ na rozwój kultu, co ze znanostwem akcentuje ks. Jacek Urban: „od 2 połowy XVII w. kult królowej Jadwigi niejako został przeniesiony do ołtarza cudownego jej Krucyfiks” (s. 135).

W dalszej części przeglądu źródeł wskazano na wzmianki o kulcie Jadwigi zawarte w tzw. aktach luźnych ze zbiorów Archiwum, podkreślając przełomowe znaczenie *budzicieli* samego kultu w odrodzonej po I wojnie światowej Rzeczypospolitej. Przystąpiono bowiem do gromadzenia dokumentów niezbędnych do beatyfikacji. Skrótowe omówienie tych prac z całą pewnością zasługuje na szersze omówienie, co jednakże zaburzyłoby konstrukcję i myśl przewodnią samej rozprawy. Co ważne, autor zasygnalizował w tej części kontekst powstania źródeł ikonograficznych przedstawiających św. Jadwigę. Spuścizna ks. Kazimierza Figlewicza dostarcza dalszych istotnych informacji o kulcie królowej. Przykładowo, w swych zapiskach wyszczególnił on „Łaski i wysłuchania za przyczyną Sługi Bożej Królowej Jadwigi”, w tym sześć przypadków uzdrowień w latach 1944–1949 za sprawą królowej, co podkreśla ks. Jacek Urban. Następnie skupiono uwagę czytelnika na znaczeniu jubileuszu 550-lecia śmierci królowej Jadwigi w 1949 roku. Intensyfikacja starań związanych z rozwojem kultu Jadwigi przypadła na kolejny jubileusz 600-lecia urodzin królowej, kiedy to ks. kardynał Karol Wojtyła skierował list do papieża Pawła VI w sprawie jej kultu. W odpowiedzi papież potwierdził, że „część jej jest oddawana jako błogosławionej od niepamiętnych czasów”. Zwieńczenie przeglądu źródeł o kulcie stanowią informacje o bulli kanonizacyjnej św. Jadwigi Królowej z 8 czerwca 1997 roku. „Bulla wieńczy trwające blisko 600 lat starania o kanonizację św. Jadwigi Królowej”. Wzmianki o znanych i wykorzystywanych w badaniach nad kultem św. Jadwigi źródłach *wzbogacono* o rys archiwaliów znajdujących się w *Archiwum bł. Jadwigi Królowej*. Zasób ten był znacznie rzadziej eksplorowany przez badaczy. Warto podkreślić,

że korpus źródeł do kultu św. Jadwigi jest ciągle otwarty, bowiem na opracowanie i uporządkowanie czekają materiały związane z procesem kanonizacyjnym z czasów pontyfikatu św. Jana Pawła II.

Tę niewielką rozmiarowo książeczkę wyróżnia niezwykle starannie dobrana szata graficzna, przemyślany układ oraz liczne, wartościowe uwagi związane z meandrami rozwoju kultu św. Jadwigi. Czytelnik nieorientujący się w przemianach związanych z przeprowadzeniem procesu kanonizacyjnego uzyskał ważne informacje wprowadzające. Badacze zajmujący się dziejami kultu zyskali cenne źródło wiedzy, wzbogacone o uwagi długoletniego dyrektora Archiwum, w którym przechowywane są te bezcenne świadectwa. Publikacja ta może być także spożytkowana w szeroko pojmowanej dydaktyce, ponieważ zawiera tłumaczenia łacińskich źródeł, który to język jest przecież niedostępny dla większości uczniów.